

Az aspektuális igék elemzése a korpusznyelvészet eszközei által

A disszertáció az aspektuális igék és tárgyas szerkezeteik szemantikáját elemzi a korpusznyelvészet eszközei által. Az aspektuális igéket és tárgyas szerkezeteiket nagyfokú komplexitás jellemzi, amely többnyire szemantikájukban keresendő. Az egy kategóriába tartozó aspektuális igék (pl. *begin* és *start*, hasonlóan a *keep* és *continue*, vagy *quit* és *stop*) hasonló szemantikai értékekkel rendelkeznek, ami megkülönböztetésüket némely esetben nehézkessé teszi. Több tanulmánnyal ellentétben (pl. Quirk et.al 1985) amelyek nem tesznek különbséget a tárgyas szerkezetek között, feltételezem, hogy a különböző szerkezetek - a részelemek különböző szemantikai értékének köszönhetően - jelentésbeli különbséget eredményeznek. Ezek a különbségek a szemantikai tölteten kívül pragmatikai és szocionlingvisztikai faktorok által is motiváltak lehetnek.

A kutatásom során felmerülő fontosabb kérdések:

- Szemantikai elemzése úgy az aspektuális igéknek mint bővítményeiknek (a tárgyi szerkezet, valamint az alany szemantikájának vizsgálata)
- A *to-infinitive* és *-ing*-es szerkezetekben az eseményszerkezet vizsgálata fontos szerepet kap; arra a kérdésre keresek választ, hogy milyen igék (állapotigék, cselekvésigék, teljesítmények és eredmények) fordulnak elő egy szerkezetben és milyen gyakorisággal?
- Ugyancsak fontos az alany szemantikájának megvizsgálása – milyen szerkezetre jellemző inkább, azaz hol jelenik meg gyakrabban az ágens funkciót betöltő alany? Milyen összefüggés létezik egy alany szemantikai szerepe és annak a szerkezetnek a szemantikája között, melynek része?
- Milyen különbség létezik azon szerkezetek között, melyek ugyanazt az aspektuális igét, de különböző tárgyas szerkezetet foglalnak magukba (pl. *begin* + *to infinitive*, *begin* + *ing*), valamint azon szerkezetek között, melyek más aspektuális igét, de hasonló főnévi igeneves szerkezetet tartalmaznak (*begin* + *to infinitive*, *start* + *to infinitive*) és mennyire kimutathatóak ezek a különbségek?

Lehet-e egy szempont szerint (pl. időbeliség kategóriája) értelmezni az aspektuális igéket és bővítményeiket, vagy több szempont figyelembevétele is szükséges? Ha igen, melyek azok a szempontok, amelyek relevanciával bírnak ezeknek a szerkezeteknek az elemzésében?

A disszertáció elméleti hátterét a kognitív grammatika elemei (Langacker 1991, 1999, Kleinke 2002), valamint a konstrukciós grammatika (főként Goldberg 1995, 1997, 2006) elemeinek ötvözése adja. A disszertáció a konstrukciós grammatika elemeit követi abból a szempontból, hogy az aspektuális igéket, akárcsak a főnévi igeneves szerkezetet, az *-ing*-es szerkezetet és az alanyt is saját jelentéssel bíró konstrukcióként kezeli. Egy konstrukció jelentését nagyban befolyásolja a részelemek közötti kölcsönhatás, akárcsak a részelemnek a konstrukcióba való beintegrálódása során létrejött jelentés.

A *to-infinitive* és az *-ing* szerkezetek elemzése különös figyelmet kapott a kutatás során. Kleinke (2002) a *to-infinitive* és *-ing* tárgyas szerkezetekhez kétféle jelentéselemet rendel – elméletében ezek a szerkezetek úgy sematikus (schematic meaning), mint prototipikus jelentéssel

(prototypical meaning) is rendelkeznek. A sematikus jelentés aspektuális szempontok szerint definiálódik és a két szerkezet szemantikai profiljától (profile) függ. A prototipikus jelentés, a sematikus jelentéssel ellentétben, egy szerkezetnek egy bizonyos kontextusban való jelentését írja le. A prototipikus jelentés kifejezésében fontos szerepe van a főigének, hiszen ennek jelentésmezeje aktiválja a tárgyas szerkezet által kifejezett jelentést.

A kutatásom középpontjában azok az aspektuális igék állnak, amelyek *to-infinitive*-es és *ing*-es szerkezetet egyaránt megengednek. Ezek a vizsgált aspektuális igék a következők: *begin*, *start*, *continue*, *go on* és *cease* – ezeknek az igéknek az elemzésével kezdem az aspektuális igék elemzését. Ezeknek az igéknek és bővítményeiknek vizsgálatánál arra voltam elsősorban kíváncsi, hogy milyen szemantikai különbségeket lehet észlelni a különböző szerkezeteknél (pl. *cease* + *to infinitive*, *cease* + *-ing*, vagy *begin* + *to infinitive*, *start* + *to infinitive*) (kvalitatív vizsgálat), illetve, hogy milyen gyakorisággal vannak jelen az észlelt különbségek, azaz milyen relevanciával bírnak a már mások által leírt, vagy az általam észlelt szemantikai különbségek a szerkezetek között (kvantitatív vizsgálat során). A további fejezetek magukba foglalják azokat az aspektuális igéket, amelyek csak az *-ing*-es alakot engedik meg bővítményként (*keep*, *resume*, *stop*, *quit*, *finish*).

Az aspektuális igék és bővítményeik kutatásához korpusznyelvészeti eszközöket alkalmaztam. Kutatásom alapjául több elektronikus korpusz is szolgált (az ICAME programon belül a *Brown*, *Frown*, *Flob*, *Lob* korpuszok, a *BNC* (British National Corpus) valamint az internet is, mint korpusz.

A korpusznyelvészeti megközelítés nagy előnye, hogy lehetővé tesz úgy kvalitatív, mint kvantitatív elemzést. A kétféle elemzés kiegészítő jelleggel bír és lehetővé teszi az aspektuális igék és tárgyas szerkezeteik mélyreható elemzését.